

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

2/2, 224-236

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Değerlendirme Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 09.05.2021

Makale Kabul Tarihi: 18.05.2021

Güneş, B. (2021). Fahrettin Kırzioğlu armağanı adlı eser üzerine. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 2(2), 224-236.
<http://dx.doi.org/10.46321/bugu.52>

FAHRETTİN KIRZIOĞLU ARMAĞANI ADLI ESER ÜZERİNE ABOUT OF "FAHRETTİN KIRZIOĞLU ARMAĞANI" TITLED BOOK

Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi bahadir.gunes@hotmail.com ORCID

1. Giriş

Türklük bilimi araştırmalarının Türkiye’de ilk adımlarını atma sürecinde birçok bilim insanının katkıları olmuştur. Türkoloji araştırmalarının büyüüp gelişmesi için çaba harcayan, bu uğurda emek veren araştırmacılardan biri de Kars’ın yetiştirdiği en büyük bilim ve kültür insanlarından biri olan Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU’dur.

KIRZIOĞLU, her ne kadar tarih araştırmacısı kimliğiyle bilinse de onun dil, kültür ve edebiyat alanlarında kaleme aldığı çalışmaları, bu konularda çalışan birçok araştırmacıya yol göstermiştir. Bu yönüyle KIRZIOĞLU, Türklük biliminin farklı kollarına giren birçok konuda araştırmalar yapmış bilim ve kültür insanı olarak müstesna bir yere sahiptir.

Aşağıda KIRZIOĞLU’nun kısa bir öz geçmişine yer verilerek onun anısına yayımlanan *Fahrettin Kırzioğlu Armağanı* adlı eserin içeriğindeki yazılar, söyleşiler ve görseller hakkında bilgi verilmiştir.

2. Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU’nun Kısa Öz Geçmişi

Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU’nun öz geçmişi, *Fahrettin Kırzioğlu Armağanı* adlı eserde ZEYREK’in verdiği bilgilerden hareketle (s. 18-26) burada ana hatlarıyla belirtilmiştir.

Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU, 10 Mart 1917 tarihinde Kars’ın Susuz ilçesine bağlı Mamaş (Kırçıçeği) köyünde dünyaya gelir. Henüz 13 aylıkken annesini kaybeden KIRZIOĞLU, küçük yaşlarda aile içinde aldığı eğitimine 1923 yılında başladığı *Kars Numune Mektebinde* devam eder. 1928’de bu okuldan mezun olan KIRZIOĞLU, 1931’de *Kars Ortaokulundaki* eğitimini tamamlar. O dönem Kars’ta lise olmadığından yatılı olarak *Erzurum Lisesinde* eğitim görür. 1934 yılının Haziran ayında *Erzurum Lisesinden* mezun olan KIRZIOĞLU, Arpaçay’da *Maliye Tahsil Müfettişi* olarak memuriyete başlar. Burada görev yaptığı süre içinde Arpaçay köylerinden derlemeler yapar. İlk yazısı 1934 yılının Aralık ayında *Kars Halkevinin* dergisi *Doğuş*’ta yayımlanır.

Bir dönem *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde* eğitim gören KIRZIOĞLU, ailesinin o yıllarda yaşadığı maddi sorunlar nedeniyle okuldan ayrılarak Kars’a döner. Bu süreçte, *Hususi*

BUGU Dil ve Eğitim Dergisi, 2(2), 2021, 224-236, TÜRKİYE

Muhasebe Tahsil Müfettişi olarak Posof'a gider. KIRZIOĞLU, Posof'ta görev yaptığı 10 aylık süre içinde âşık deyişleri ve halk hikâyeleriyle ilgili çok sayıda malzeme derler.

1937 yılının Mayıs ayında askerlik görevini yerine getirmek üzere silah altına alınan KIRZIOĞLU, 30 Ekim 1938 tarihinde terhis edilir. 1939 yılının Ocak ayında *Kars Lisesinde Yardımcı Öğretmen* olarak göreve başlar ve bu süreçte *Doğuş* dergisinin idaresini üstlenir. KIRZIOĞLU, ilk yazma deneyimlerini yaşadığı bu dergide, daha önce derlediği halk kültürü mahsullerini yayımlar.

1941'de *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde* okumaya başlayan KIRZIOĞLU, *Süleymaniye Kütüphanesinde* memur olarak çalışır. Soyadı Kanunu yürürlüğe girdiğinde "Çelik" soyadı verilse de daha sonra mahkeme kararıyla "KIRZIOĞLU" soyadını alır. KIRZIOĞLU'nun adı çeşitli yayınlarda *Karsaklı, F. Saltkan, K. Kırmızı, Mamaşlı M. Kuzu, Alp-Urungu, Mollaoğlu, Ilgar Kızıroğlu, M. Şerif, Çoruklu* şeklinde geçer. Ayrıca *Kars TTD Araştırma Kolu, Kars TTD Tanıtma Kolu, Doğuş* ve *Kara Amid* imzalı yazılar da KIRZIOĞLU'na aittir.

1943'te ikinci defa askere alınan KIRZIOĞLU, 35 ay süren askerlik vazifesinin ardından üniversite eğitimine devam eder. Öğrencilik yıllarında araştırmalarını yayımlamayı sürdüren KIRZIOĞLU'nun çalışmaları *Çınaraltı, Bozkurt, Türk Yurdu, Tanrıdağ, Türk Amacı, Halk Bilgisi Haberleri, Tarihten Sesler* ve *Yücel* dergilerinde yayımlanır. 1946 yılında üniversiteden mezun olan KIRZIOĞLU, iki yıl İstanbul'da çalıştıktan sonra *Kars Lisesinde* öğretmenliğe başlar. Bu görevi sırasında aynı okulda görev yapan Nebahat GÖKSEL ile 1949'da evlenir. Bu evlilikten üç oğlu olur.

1951'de *Diyarbakır Lisesine* tayin edilen KIRZIOĞLU, burada görev yaptığı zaman dilimi içinde yörenin tarihini, folklorunu, etnografyasını araştırarak yayımlar. Bu görevi sırasında *Türk Dil Kurumu* üyeliğine kabul edilen KIRZIOĞLU, 1958'de *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde* doktora çalışmalarına başlar.

1961'de *Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğünde Şube Müdürü* olarak görev yapar. 1966'da *Millî Eğitim Bakanlığı Arşiv Dairesinde Şube Müdürü* olur; aynı zamanda *Türk Ansiklopedisi'nde* uzman olarak çalışır, bu ansiklopediye birçok madde yazar.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde devam ettiği doktora çalışmasını, Akdes Nimet KURAT'ın danışmanlığında hazırladığı *Osmanlıların Kafkas Ellerin Fethi* başlıklı teziyle tamamlayarak 11 Mayıs 1967'de *Tarih Doktoru* unvanını alır. Daha sonra *Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde* çalışmaya başlayan KIRZIOĞLU, *Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar* adlı teziyle 1975'te doçent; *Anı Şehri Tarihi* adlı çalışmasıyla da 1982'de profesör unvanını alır. 1983'te *Türk Tarih Kurumu* asli üyeliğine seçilir. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümüne* geçen KIRZIOĞLU, 16 Mayıs 1985'te emekliye ayrılır. Bir yıl sonra, 1986'da ise eşi Nebahat Hanım vefat eder.

Emekliliğinin ardından çalışmayı, araştırmayı bırakmayan KIRZIOĞLU, bu süre içinde de önemli eserler yayımlar. *Kâzım Karabekir, Bütünüyle Erzurum Kongresi* ve *Tarihçe-i (Gazavât-ı) Dağıstan* adlı eserleri bu önemli çalışmalarından bazılarıdır.

Üretken, etkin bir bilim insanı olan KIRZIOĞLU, aynı zamanda sosyal hayatta da çok sayıda dernek ve kurulun içerisinde kurucu, yönetici ve üye olarak görev yapar.

Hayatının her döneminde önde gelen araştırmacılar tarafından sevilen, saygı gören KIRZIOĞLU, başta Kars olmak üzere, Artvin, Ahıska, Erzurum, Rize, Trabzon, Bayburt,

Gümüşhane, Ağrı, Van, Bitlis, Siirt, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Malatya ve Adıyaman illeriyle ilgili çok sayıda çalışmaya imza atar.

Kars özelinde Türkiye'nin yetiştirdiği en büyük değerlerden biri olan, birçok imkânsızlık içinde çok sayıda ve nitelikli araştırmayı gerçekleştirip yayımlayan büyük bilim ve kültür insanı Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU, 10 Şubat 2005 tarihinde Ankara'da vefat eder. İlk yazısını yayımladığı 1934'ten başlayarak 70 yıla yaklaşan yazı ve üretim hayatında okumayı, araştırmayı ve bulgularını paylaşmayı ihmal etmeyen KIRZIOĞLU, her Türk'ün hafızasında, layık olduğu konumda olmaya devam edecektir.

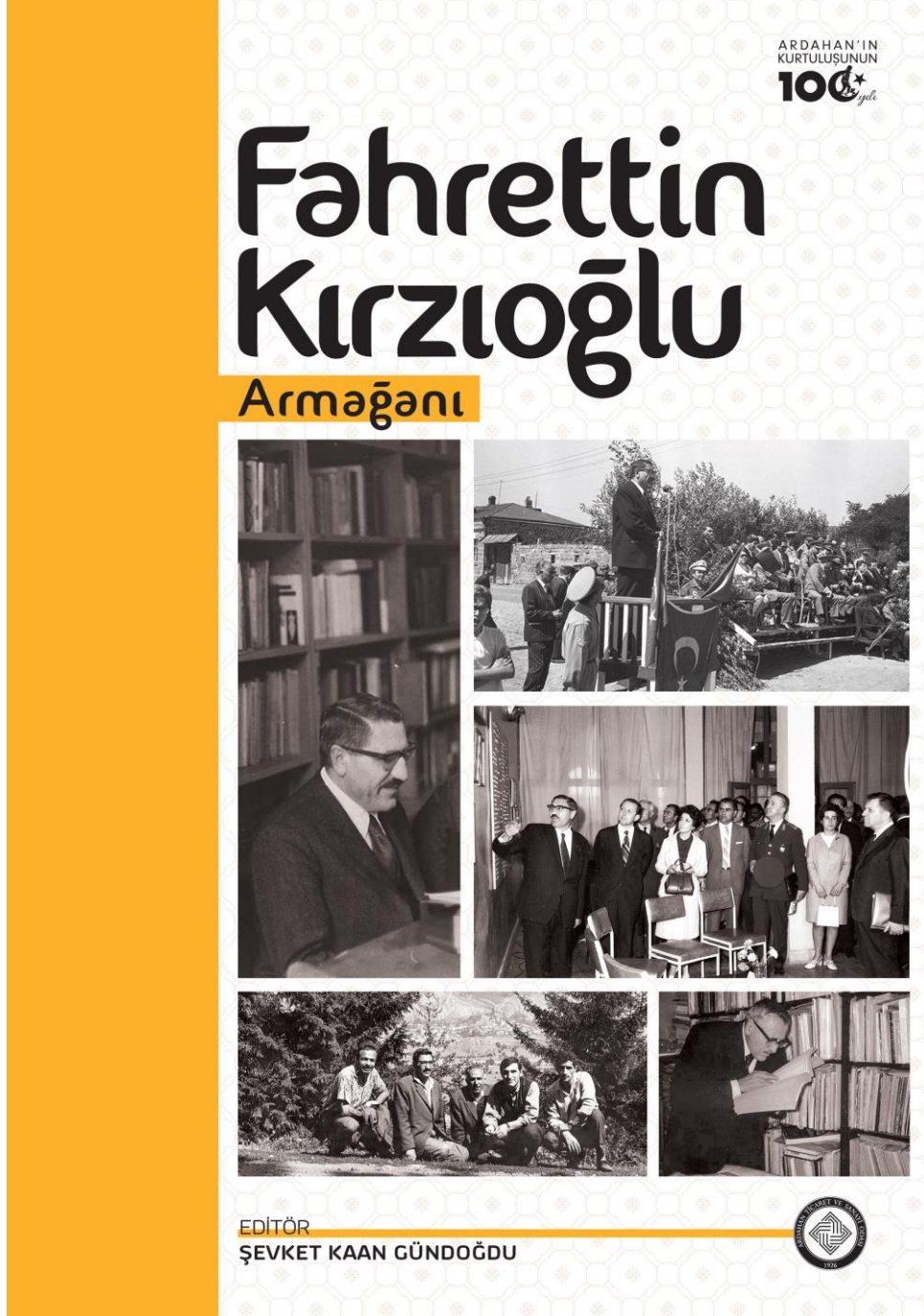

Foto 1: Fahrettin Kırzioğlu Armağanı adlı eserin kapak görüntüsü

3. Eserin Künyesi

Fahrettin Kırzioğlu Armağanı, (ed. Şevket Kaan Gündoğdu), Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Erzurum 2021, 552 s.

4. Eser Hakkında

Fahrettin Kırzioğlu Armağanı adlı eser, Türklük bilimi araştırmalarının en önemli isimlerinden biri olarak geride bıraktığı eserleriyle Türklük bilimi araştırmacılarının yolunu daima aydınlatacak olan Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU'nu anmak ve anlamak için hazırlanmıştır. Ardahan'ın kurtuluşunun 100. yılı anısına Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları arasında 2021 yılının Şubat ayında Erzurum'da yayımlanan eserin editörü Şevket Kaan GÜNDOĞDU'dur.

Fahrettin Kırzioğlu Armağanı başlıklı eser, Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Çetin Demirci'nin "Takdim" yazısıyla başlamaktadır. Daha sonra eserin editörü Şevket Kaan GÜNDOĞDU tarafından kaleme alınan "Sunuş" yazısına yer verilmiştir. Burada, *Fahrettin Kırzioğlu Armağanı* adlı eserin hazırlanma düşüncesinin ortaya çıkışı ve kısaca eserin içeriği hakkında bilgi mevcuttur.

5. Eserin İçeriği

Eser, "Hayatı ve Çalışmaları Üzerine Yazılar", "Hatıralar" ve "Söyleşiler" olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. GÜNDOĞDU'nun verdiği bilgiye göre armağan kitapta, birçoğu ilk defa bu eserde yayımlanan 43 yazı ve 2 söyleşi yer almaktadır (s. 8).

Eserin birinci bölümü, "Hayatı ve Çalışmaları Üzerine Yazılar" başlığı altında toplanmıştır. Bu bölümde toplam 23 yazı yer almaktadır.

Armağan kitabın "Hayatı ve Çalışmaları Üzerine Yazılar" adlı bölümünün ilk yazısı, Yunus ZEYREK tarafından kaleme alınan; "Türkolojinin Büyük Âlimi Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu ve Bibliyografyası" (s. 17-76) başlığını taşımaktadır. Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU ve kaleme aldığı çalışmaların Türklük bilimi araştırmaları açısından sahip olduğu yüksek mertebeyi işaret eden bu yazı, kendi içinde birçok alt başlığı içermekte, KIRZIOĞLU'nun hayatı ve eserlerine dair ayrıntılı bilgiler vermektedir. Özellikle yazının sonunda yer alan ve KIRZIOĞLU'nun eserlerinden, hakkında yazılan yazılardan oluşan bibliyografya bölümü oldukça zengindir. Söz konusu yazı içinde yer alan bölüm başlıkları şu şekildedir:

"Kırzioğlu'nun Ailesi ve Doğumu" (s. 17-18); "İlk Tahsil Yılları" (s. 19), "İlk Memuriyeti ve Üniversite Öğrenciliği" (s. 19), "Yeniden Memuriyet ve İlmî Seyahatleri" (s. 19-20), "Birinci Askerlik, Öğretmenlik ve Doğu Dergisi Yılları" (s. 20-21), "Yeniden Üniversite ve Kırzioğlu Soyadı" (s. 21), "İkinci Askerlik" (s. 21-22), "Tarihçi Kırzioğlu ve İlmî Çevresi" (s. 22-23), "Diyarbakir, Diyarbakir" (s. 23-24), "Millî Eğitim Bakanlığı-Ankara" (s. 24-25), "Üniversite Hocası" (s. 25-26), "Cemiyetçi Kırzioğlu" (s. 26-27), "Bilgin Kırzioğlu" (s. 27-28), "Halkiyatçı Kırzioğlu" (s. 28-29), "Üstat Kırzioğlu" (s. 29-32), "Muarızları" (s. 32-34), "Kırzioğlu ve Halk Şairleri" (s. 34-35), "Bir Hatıra" (s. 36-37) ve "Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu Bibliyografyası" (s. 37-76).

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU tarafından yazılan; "Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu'nun Karadeniz Türk Tarihi Araştırmalarına Katkıları" (s. 77-98) başlıklı yazıda, KIRZIOĞLU'nun hayatı hakkında bilgi verildikten sonra, onun Karadeniz havzasındaki Türk varlığıyla ilgili bölge tarihine yönelik ortaya koyduğu çalışmaların önemi ve bu konuya dair pek çok soru

işaretini ortadan kaldırması üzerine veriler sunulmaktadır. Söz konusu yazıda, Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU'nun kaleme aldığı eserlerle bir ekol oluşturduğu ve bu sayede sonraki kuşaklar için yol gösterici olduğu vurgulanmıştır.

Kadircan TOPKAYA tarafından yazılan; “Fahrettin Kırzioğlu'nun Tarih Anlayışı ve Tarih İlmine Katkıları” (s. 99-110) başlıklı yazıda, ana hatlarıyla KIRZIOĞLU'nun hayatı hakkında bilgi verildikten sonra, onun tarih anlayışı, Türk tarihçiliği alanına katkıları ve tarih yazıcılığı konularıyla ilgili bilgi verilmiştir. KIRZIOĞLU'na dair söz konusu yazıda ortaya konulan veriler, onun eserlerinden, mektuplarından, hakkında yazılan hatırat ve biyografi eserlerinden hareketle okuyucuya sunulmuştur.

Prof. Dr. Mitat DURMUŞ'un yazdığı; “Taşra'da Aydın Bilincinin Görünümü: Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'nun Doğu Yazıları” (s. 111-134) başlıklı yazıda, Türk tarihi içinde özellikle 19. ve 20. yüzyılda meydana gelen olayların, yaşanan travmaların sonucu olarak ortaya çıkan olumsuzlukların genel bir değerlendirmesi yapılmış, Türk milletinin bu süreçte maruz kaldığı pek çok olumsuz duruma dikkat çekilmiş, söz konusu dönemlerde yaşananlar ana hatlarıyla ve kronolojik olarak belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve devamında Halkevlerinin kuruluş süreci özetlendikten sonra *Kars Halkevinin öncülüğünde yayımlanmaya başlayan Doğu* dergisi hakkında bilgi verilerek yazı hayatına *Doğu* dergisinde başlayan KIRZIOĞLU'nun yazılarının genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmanın sonunda ise KIRZIOĞLU'nun *Doğu* dergisinde yayımlanan yazılarının künyeleri ve içerikleri tablolar hâlinde gösterilmiştir.

Doç. Dr. Elnur AĞAYEV'in kaleme aldığı; “Fahrettin Kırzioğlu'nun Kıbrıs Çalışmaları” (s. 135-156) başlıklı yazıda, KIRZIOĞLU'nun bilimsel çalışmalarının yöneldiği alanlar hakkında bilgi verildikten sonra, KIRZIOĞLU'nun Kıbrıs üzerine hazırladığı çalışmalara dair veriler sunulmuştur. Yazının Kırzioğlu-Kıbrıs eksenli bölümü kendi içinde “Kırzioğlu Kıbrıs'ta” (s. 137-139), “Kırzioğlu'nun Kıbrıs'ta Bulunma İstekleri” (s. 139-141), “Kırzioğlu'nun Kıbrıs'taki Faaliyetleri” (s. 141-145) ve “Kırzioğlu'nun Kıbrıs Çalışmaları” (s. 145-152) şeklinde bölümlere ayrılarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın ana bölümü olan “Kırzioğlu'nun Kıbrıs Çalışmaları” (s. 145-152) başlığı altında Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU'nun kaleme aldığı 5 çalışmanın künye bilgileri sunulmuş ve içerikleri hakkında bilgi verilmiştir.

“Kırzioğlu'na Göre Yukarı Kür ve Çoruk Boylarının Erken Devir Türklüğü Meselesi” (s. 157-171) başlığını taşıyan yazı, Arş. Gör. Volkan ÖZKAN tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazıda, KIRZIOĞLU'nun, bilimsel çalışmalarının ortaya koyduğu veriler sonucunda Türk tarihi araştırmaları içindeki yeri ve önemi ile İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyet Rusya'nın Türkiye'nin sınır bölgelerine yönelik tasarıları hakkında bilgi verilmiştir. KIRZIOĞLU'nun millî tarih şuuru ekseninde Türkiye'nin doğu sınırları ve Kafkasların eşiği konumundaki toprakların tarihine verdiği önem ve bu bağlamda kaleme aldığı eserlere dikkat çekilmiş, KIRZIOĞLU'nun *Kars Tarihi, Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar* adlı eserlerinde belirttiği hususların izleri sürülerek Gürcistan ve civarının erken devir Türklüğü / İlk Kıpçaklar üzerinde durulmuştur.

Nail TAN tarafından kaleme alınan; “Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu, Türk Dil Kurumu ve Millî Folklor Araştırma Dairesi” başlığını taşıyan yazıda, tarihçiliğinin yanı sıra Türk halk edebiyatı, ad bilimi, gelenek ve göreneklerle ilgili derleme ve araştırmalarıyla da bilinen KIRZIOĞLU'nun çok yönlü bir bilim insanı olma özelliği vurgulanmıştır. Ayrıca bu yazıda

yazarın KIRZIOĞLU ile *Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesinde* mesai arkadaşlığıyla başlayıp dostluğa dönüşen ilişkisi, KIRZIOĞLU'nun *Türk Dil Kurumu ve Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi* ile ilişkileri üzerinde durulmuştur. Söz konusu yazı, "Kırzioğlu ve Türk Dil Kurumu" (s. 173-176); "Kırzioğlu ve Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi" (s. 176-178) şeklinde alt bölümlere ayrılmıştır. Çalışmanın sonunda ilgili dönemlere ait görsellere yer verilmiştir.

Dr. Yaşar KALAFAT'ın "Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu ve Türk Kültür Milliyetçiliği" (s. 181-194) başlıklı yazısı; "Giriş" (s. 181); "Metin" (s. 182-191) ve "Sonuç" (s. 191-192) bölümlerinden oluşmaktadır. Bu yazıda, Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU'nun bilimsel donanımıyla aydınlattığı yoldan yürüyerek "etnik milliyetçilik" ve "kültürel kimlik" konuları temelinde değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın ana eksenini oluşturan "Metin" (s. 182-191) bölümü, ağırlıklı olarak Mustafa Kemal ATATÜRK'ün milliyetçilik anlayışı ve KIRZIOĞLU'nun bu anlayışı Türk kültür coğrafyası üzerinde yaptığı çalışmalarla araştırma ve yayın hayatına koyma süreci hakkındadır. Söz konusu değerlendirmeler, ilgili konulara dair farklı kaynaklardaki verilerle desteklenerek sunulmuştur.

"Fahrettin Kırzioğlu'nun Türk Yurdu Dergisinde Yayımlanan Yazıları Üzerine Bir İnceleme" (s. 195-212) başlığını taşıyan ve Mirza POLAT tarafından kaleme alınan yazı, "Giriş" (s. 195), "Türk Yurdu Dergisi" (s. 196-197), "M. Fahrettin Kırzioğlu'nun Hayatı" (s. 197-210) ve "Sonuç" (s. 210-211) bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmada *Türk Yurdu* dergisinin yayın hayatına başlaması ve yayın süreci, KIRZIOĞLU'nun hayatı, bilimsel, aydın ve kültürel kimliği hakkında bilgi verilmiştir. Söz konusu yazının ana eksenini, KIRZIOĞLU'nun 1942, 1943, 1955, 1967 ve 1970 yıllarında *Türk Yurdu* dergisine yazdığı yazılar oluşturmaktadır. Yazar, KIRZIOĞLU'nun *Türk Yurdu* dergisinde yayımlanan toplam 6 yazısında ele aldığı konuları, neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirmiştir.

Hayrettin İVGİN tarafından kaleme alınan; "Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'nun Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde Yayımlanan Yazıları" (s. 213-217) başlığını taşıyan metinde, önce *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinin yayın hayatına başlaması ve KIRZIOĞLU'nun hayatı hakkında bilgi verilmiş, daha sonra KIRZIOĞLU'nun *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde yayımlanan toplam 37 yazısında ele alınan konular ve ilgili yazıların künyeleri belirtilmiştir. Burada verilen bilgiye göre, KIRZIOĞLU'nun *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde yayımlanan yazıları; efsaneler, saz şairleri, halk oyunları, ağıtlar, türküler, tarih, halk takvimi, Dede Korkut, ad bilimi, destan, Karagöz oyunları ve etnoloji gibi farklı konuları ele almıştır (s. 214-217).

Alparslan KOTAN'ın kaleme aldığı; "Süheyl Ünver'in Erzurum Defterlerinde M. Fahrettin Kırzioğlu" (s. 219-222) başlıklı yazı, "Erzurum Defterleri" (s. 219-220) ve "Erzurum Defterlerinde M. Fahrettin Kırzioğlu" (s. 220-222) adlı bölümlerden oluşmaktadır. Söz konusu yazıda, 21-23 Ağustos 1971 tarihlerinde *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti Enstitüsü* tarafından düzenlenen *Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti Sempozyumu* için Ord. Prof. Dr. Ahmet Süheyl Ünver'in Erzurum'a gelişi ve gezi programı dâhilinde ziyaret ettiği Erzurum, Bayburt, Anı, Ahlat ve Malazgirt'e ait gözlemleriyle notlarını içeren dört defterdeki veriler ve bu defterlerden Ünver'in Erzurum notlarını içeren defterdeki KIRZIOĞLU ile ilgili notlarına yer verilmiştir.

"Kırzioğlu'nun Posof Hatıraları" (s. 223-229) başlıklı yazı, Yunus ZEYREK tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazıda, Fahrettin KIRZIOĞLU'nun 1936 yılında Posof'ta tahsil

müfettişliği görevine atanmasıyla başlayan süreç, ailesine yardım etme isteği, Posof'un Ahıska'ya en yakın yöre olması nedeniyle bu coğrafya ve tarihine duyduğu ilgi, KIRZIOĞLU'nun Ahıska'ya geçme ve bu sayede yöreye ait halk kültürü ürünlerini derleme isteği hakkında bilgi verilerek KIRZIOĞLU'nun Posof'taki faaliyetleri anlatılmıştır. Bu faaliyetler içinde özellikle Posof'a ait tarihi ve kültürel malzemenin derlenmesi, kayıt altına alınmasına dair veriler öne çıkmaktadır. Yazıda söz konusu derleme ve kayıtların içeriklerine de yer verilmiştir.

Prof. Dr. Hakan Hadi KADIOĞLU'nun kaleme aldığı; "Kırzioğlu'nda Pasin" (s. 231-259) başlığını taşıyan ve kendi içinde "Bulgular" (s. 231-248), "Tahlil" (s. 248-257) ve "Sonuç Olarak" (s. 257-258) bölümlerinden oluşan metinde, KIRZIOĞLU'nun *Dede-Korkut Oğuznâmeleri, Yukarı-Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar, Kars Tarihi ve Osmanlılar'ın Kafkas Elleri'ni Fethi* adlı eserlerindeki Pasin ile ilgili metinlere yer verilmiş, söz konusu metinlerden hareketle değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada yer verilen metinler, kronolojik olarak ele alınarak içeriğindeki zamanlamaya göre sıralanmış ve konu birlikteliği esasında incelenmiştir. Bu metinlerde Pasin adının tanımı, sınırları ve 13-14. yüzyıla kadar olan tarihsel süreçteki gelişmeler açısından Pasin'in önemine değinilmiştir.

"Fahrettin Kırzioğlu'nun Rize'yle İlgili Çalışmaları" (s. 261-283) başlıklı yazı, Recep KOYUNCU ve Recep USTA tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazıda, KIRZIOĞLU'nun tarihçi kimliği ve araştırma alanları üzerinde durularak yazarın Rize ve çevresinin tarihi hakkındaki makale ve bildirimlerinin kronolojik olarak künye bilgileri belirtilmiş, daha sonra künye bilgileri verilen 11 yazının içeriği sunulmuştur.

Ümit ADALAR tarafından kaleme alınan; "Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu'nun Eserlerinde Kullandığı Rusça Kaynaklar" (s. 285-290) başlıklı yazıda, KIRZIOĞLU'nun eserlerini yazarken Rusça kaynaklardan yararlanması ve bu kaynaklardan hangi çalışmalarında faydalandığı hakkında bilgi verilmiştir. Bu yazıda verilen bilgiye göre KIRZIOĞLU, "Kars İli ve Çevresinde Ermeni Mezalimi (1918-1920)" başlıklı çalışmasında *1908 Yılı Erivan Valiliği Hatıra Kitabı*'ndan; "Ahılkelek", "Ahıska" ve "Kars" maddeleri ile "1855 Kars Zaferi" başlıklı çalışmasında *Ansiklopedik Sözlük*'ten; yine "1855 Kars Zaferi" başlıklı çalışmasında *Kars Kuşatması (1855 Asya Türkiye'si Seferine Dair Müşahid Mektupları)* adlı kaynaktan; "Dede Korkut Oğuznâmeleri Işığında Karapapaklar" adlı çalışmasında ise *Hazar Tarihi* başlıklı kaynaktan yararlanmıştır. Ayrıca bu yazıda, KIRZIOĞLU'nun Rus bilim insanlarının farklı dillerde kaleme aldıkları yazılardan da faydalandığı vurgulanmıştır (s. 288-289).

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ tarafından kaleme alınan "Kafkasların Radloff'u Fahrettin Kırzioğlu" (s. 291-293) başlıklı yazıda, Rus Türkolojisinin en önemli ismi W. RADLOFF'un Sibiry'a'daki kültürel malzemeyi derleme sürecine kısaca değinildikten sonra KIRZIOĞLU'nun çok genç yaşlardan itibaren Kars ve çevresinde Türk kültürünün farklı türlerdeki anlatılarını kayıt altına alma, derleme sürecine değinilmiş, onun ilk yazılarından itibaren sahip olduğu uzak görüşlülüğe dikkat çekilmiştir. Daha sonra KIRZIOĞLU'nun *Edebiyatımızda Kars, Kars Tarihi, Osmanlıların Kafkas Elleri'ni Fethi, Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar, Anı Şehri Tarihi ve Dede Korkut Oğuznâmeleri* adlı eserlerinin önemine değinilerek yazdığı makaleler, sunduğu bildirimler, konuşmaları ve yetiştirdiği öğrencileriyle KIRZIOĞLU'nun Türklük bilimi araştırmaları içindeki saygın konumu vurgulanmıştır. Yazının sonunda yazarın KIRZIOĞLU ile ilgili bir anısı da yer almaktadır.

“M. Fahrettin Kırzioğlu’nun ‘1986 Tarihli Raporu’ Bağlamında Trabzon Yer Adlarına (Toponimlerine) Kısa Bir Bakış” (s. 295-311) adını taşıyan ve Dr. Enver UZUN tarafından hazırlanan yazıda, Trabzon tarihi ekseninde Doğu Karadeniz coğrafyasının araştırılma süreci ve mevcut literatür hakkında bilgi verilerek KIRZIOĞLU’nun Trabzon ve çevresinin tarihiyle ilgili olarak yazdığı çalışmaların önemi vurgulanmıştır. Söz konusu yazının büyük bölümü ise KIRZIOĞLU’nun “Millî Tarihimizde Rize Bölgesi” adlı 17 sayfalık raporundan hareketle yazılmıştır. Yazıda, KIRZIOĞLU’nun bölge ile ilgili verdiği bilgilerden de yararlanılarak Trabzon ve çevresindeki yer adlarından “Bornak”, “Hordokop”, “Kemer Dağı”, “Kordil”, “Ophius (Of) Çayı”, “Parhal” ve “Satala” üzerinde durulmuştur.

Prof. Dr. Ali KURT tarafından kaleme alınan; “Erzurum Tarih Derneği ve Kırzioğlu” (s. 313-322) başlıklı yazıda, 1955 yılında şehrin ileri gelenleri tarafından kurulan *Erzurum Tarihini Araştırma ve Tanıtma Derneği*nde başkanlık da yapmış olan KIRZIOĞLU’nun dernekte görev yaptığı süre içindeki faaliyetleri, ilgili döneme ait belgelerden hareketle ortaya konmuştur. Söz konusu yazı, “Kapsam ve Yöntem” (s. 313), “Derneğin Yayın Organı ‘Tarih Yolunda Erzurum’ Dergisindeki Yazıları” (s. 314), “Derneğin Aza Defterinde Kırzioğlu’nun Kaydı” (s. 314-316), “Kırzioğlu’nun ‘Bütünüyle Erzurum’ Kitabı” (s. 316-318), “Derneğin Diğer Faaliyetlerinden Örnekler” (s. 319-321) ile “Sonuç ve Teşekkür” bölümlerinden oluşmaktadır.

“M. Fahrettin Kırzioğlu’nun Ağrı Yazıları” (s. 323-327) başlığını taşıyan ve İsmet ALPASLAN tarafından hazırlanan yazıda, çok yönlü bir bilim insanı olan KIRZIOĞLU’nun farklı konularda ve çeşitli boyutlarda yazılar kaleme aldığı, bu yazılar içinde Ağrı ile ilgili çeşitli bilgiler içerenlerin de olduğu belirtilmiştir. Alpaslan’ın bu yazısı, “Farklı Bir Bilim Adamı, Farklı Bir Araştırmacı” (s. 324), “M. Fahrettin Kırzioğlu’nun Ağrı Hakkında Yazdıklarından Örnekler” (s. 325-326) ve “Son Söz” (s. 326-327) bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın asıl bölümü olan “M. Fahrettin Kırzioğlu’nun Ağrı Hakkında Yazdıklarından Örnekler”, kendi içinde “Makaleler” (s. 325) ve “Ansiklopedi Maddeleri” (s. 326) şeklinde ikiye ayrılmıştır. Buna göre, KIRZIOĞLU’nun Ağrı ile ilgili yazdığı makalelerin sayısı 11; ansiklopedi maddelerinin sayısı ise 6’dır.

Muhsin KARABAY tarafından kaleme alınan; “Fahrettin Kırzioğlu’nun Çınaraltı Dergisinde Çıkan Makaleleri Üzerine” (s. 329-346) başlıklı yazıda, KIRZIOĞLU’nun, Orhan Seyfi ORHON tarafından çıkarılan *Çınaraltı* dergisinde yayımlanan yazıları ele alınmıştır. Söz konusu yazı, “Fahrettin Kırzioğlu’nu İlk Ziyaretimizden, Bu Yazımıza Doğru Bir Tevafuklar Yolculuğunun Hikâyesi” (s. 329-331), “Çınaraltı Mecmuası” (s. 331-332), “Fahrettin Kırzioğlu Çınaraltı’da” (s. 332-346) alt başlıklarından oluşmaktadır. Çalışmanın asıl bölümü olan “Fahrettin Kırzioğlu Çınaraltı’da” başlığı altında KIRZIOĞLU’nun *Çınaraltı* dergisinde yayımlanan yazılarının künye bilgileri verilmiş, kendi sözlerinden hareketle yazıları özetlenerek değerlendirilmiştir.

Yunus ZEYREK tarafından yazılan; “Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu ve Âşıklarımız” (s. 347-354) adlı yazıda, başta Kars olmak üzere Türkiye’deki âşıkların tanınması, bilinmesi ve onlara ait eserlerin yazıya geçirilmesine yönelik KIRZIOĞLU’nun yaptığı önemli katkılara dikkat çekilmiştir. Yazıda, KIRZIOĞLU’nun yalnız tarih araştırmacısı değil, aynı zamanda dil ve folklor araştırmaları da yapan bir araştırmacı olmasından hareketle onun *Doğuş, Kars Halkevi, Türk Dili, Çınaraltı, Türk Amacı* dergilerinde yayımlanan yazılarında birçok âşığa dair bilgi verildiği, onlara ait şiirlerin yayımlandığı, çeşitli âşık törenlerine katılarak onlarla birebir görüştüğü vurgulanmıştır. Söz konusu yazıda âşıklara ait şiir örneklerine de yer verilmiştir.

Doç. Dr. Akif FARZALİYEV tarafından yazılan; “Osmanlıların Şirvan’ı Fethi, Meşale Savaşı ve Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu’nun ‘Osmanlıların Kafkas Elleri Fethi’ Eserinin Değerlendirilmesi” (s. 355-363) başlıklı yazıda, Gelibolulu Mustafa Ali’nin *Künhü’l-Ahbâr* adlı eserinden hareketle Osmanlı Devleti’nin Şirvan bölgesini hâkimiyet altına alma süreci hakkında bilgi verilmiş, söz konusu fetih sırasında gerçekleşen Meşale Savaşı’na değinilmiştir. KIRZIOĞLU’nun “Osmanlıların Kafkas Elleri Fethi” adlı eserinin içeriğinden bahsedilip eser hakkında kısa bir değerlendirme yapılarak onun bu alandaki emeklerine dikkat çekilmiştir.

Eserin “Hayatı ve Çalışmaları Üzerine Yazılar” başlıklı bölümü içinde yer alan son yazı, Ayşe Neslihan HATUNOĞLU tarafından yazılan “Hatunoğlu Ailesi ve Kırzioğlu M. Fahrettin Bey” (s. 365-369) başlığını taşımaktadır. Bu yazıda, Kırzioğlu ve Hatunoğlu ailelerinin Osmanlı döneminde başlayan kadim dostluğunun Cumhuriyet döneminde de Fahrettin KIRZIOĞLU ve Kemal HATUNOĞLU ile devam ettirildiği vurgulanarak Fahrettin KIRZIOĞLU’nun eserlerinde Hatunoğlu ailesi hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu yazı, “Kırzioğlu’nun ‘Kars Tarihi’nde Hatunoğlu Ailesi” (s. 366-367), “Kırzioğlu’nun Âşık Müdâmî’ye Yazdığı ‘Hatunoğlu’ Şiiri” (s. 367-368), “Atsız, Kırzioğlu’ndan ‘Hatunoğulları’nı Soruyor” (s. 368) ve “Kırzioğlu’nun Kaleminden Hatunoğlu Kurt İsmail Paşa” (s. 369) adlı bölümlerden oluşmaktadır.

Eserin İkinci Bölümünün başlığı “Hatıralar” şeklindedir. Bu bölümde toplam 20 yazı bulunmaktadır.

“Hatıralar” bölümü içinde yer alan ilk yazı, Kırzioğlu’nun yeğeni Prof. Dr. Esin DERİNSU DAYI tarafından kaleme alınan; “Sevgili Dayım, Hocam, Meslektaşım ve Değerli Büyüğüm Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu ile Anılarım” (s. 373-381) başlığını taşımaktadır. Dayı’nın yazısı, KIRZIOĞLU’nun yakın akrabası olan bir bilim insanının anılarını içermektedir. Söz konusu yazıda, Dayı’nın öğrencilik yılları ile bilim insanı KIRZIOĞLU’nun yönlendirici, yetiştirici kişiliğinden örnekler yer almaktadır. Bunun dışında yazarın başta üniversite öğrenciliği ve akademiye adım atma süreci olmak üzere çeşitli dönemlerde KIRZIOĞLU ile birebir yaşadıkları anılar dile getirilmiştir.

Fahrettin KIRZIOĞLU ile çok yakın ilişkileri, dostlukları bulunan kişiler arasında en başta sayılabilecek isimlerden biri, Kars eşrafından Avukat Mürsel KÖSE’dir. 5 Nisan 2021 tarihinde Vefat eden KÖSE’nin bu eserdeki yazısının başlığı; “Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu ile Hatıralarım” (s. 383-396) şeklindedir. Bu yazıda, KIRZIOĞLU’nun çalışkan bilim insanı özelliği ve bu bağlamdaki çabaları ile daima vefalı bir insan ve dost olarak yaşamış olması, döneme dair örneklerle anlatılmıştır. Yazının içeriğinde yer verilen hatıra ve olaylar, “Kırzioğlu’nu Tanıyabilmek” (s. 384-386), “Kırzioğlu’nu Anlayabilmek” (s. 386-388), “Türk Dil Kurumunun X. Kurultayı” (s. 388-391), “Tarih 13 Mayıs 1967, Cumartesi” (s. 391-393), “16 Ağustos 1964 Selçuklu Fethi Bayramı” (s. 393-394), “30 Ekim 1973 Cuma, Korkut Ata Şenlikleri” (s. 394-395) ve “Sağdan Soldan Saldıranlar” (s. 395-396) başlıkları ile aktarılmıştır.

Prof. Dr. Kemal GÖDE tarafından kaleme alınan; “Merhum Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu Hocamın Vefatının 15. Yıl Dönümü Münasebetiyle” (s. 397-402) başlığını taşıyan yazı, yazarın hocası olan KIRZIOĞLU ile ilgili anılarını içermektedir. Yazıda KIRZIOĞLU’nun hayatından kesitlere yer verilerek onun arşiv belgelerine dayalı araştırmacı kimliğine dikkat çekilmiştir. Bu yazıda üzerinde ayrıntılı olarak durulan bir başka husus da KIRZIOĞLU ile yazarın *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde* bir arada buldukları yıllara dair

hatıralardır. Yazıda dile getirilen hatıralar, KIRZIOĞLU'nun hem insan hem de araştırmacı kimliğinin saygın konumunu göstermektedir.

Kars'ın yetiştirdiği en önemli bilim insanlarından biri, şüphesiz Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'dır. Özellikle Köktürk yazıtları konusundaki başarılı çalışmalarının niteliği Türkiye ve Türk Dünyası sınırlarını aşarak Dünya çapına ulaşan ALYILMAZ, KIRZIOĞLU ile hemşehrilik ve yakın dostluk ilişkilerini, "M. Fahrettin Kırzioğlu'nu Anarken" (s. 403-410) başlıklı yazısıyla ortaya koymuştur. Söz konusu yazının giriş bölümü üniversiteler, öğrenciler ve bilim insanlarına ayrılmıştır. Yazının devamında ise "âlim (bilgin)", "bilge" sıfatını hak eden bir şahsiyet olarak KIRZIOĞLU yer almaktadır. Yazıda, yazarın KIRZIOĞLU ile birebir görüşmeleri, KIRZIOĞLU'nun dost ve bilim insanı kimliği, onun başta Kars ve çevresiyle ilgili araştırmaları olmak üzere yaptığı bilimsel çalışmalarının önemi, döneme dair anılar içinde ve yalın bir anlatımla dile getirilmiştir. Yazının sonunda, Atsız'ın *Türk Ülküsü* adlı eserinde belirttiği "Büyük Adam"ın özellikleri, KIRZIOĞLU'nun şahsında yeniden vurgulanmış, KIRZIOĞLU'nun insani özellikleri ve araştırmacı kimliğindeki saygınlığının daha iyi anlaşılabilmesi, onun hak ettiği şekilde anılabilmesi için yapılması gerekenler maddeler hâlinde belirtilmiştir.

Prof. Dr. Oktay BELLİ'nin yazdığı; "Ani Şehri'nin Fethinin Kars'ta 900. Yılı Kutlamaları ve Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu" (s. 411-416) başlıklı yazıda, anılan etkinliğin düzenlenmesi sürecinde KIRZIOĞLU'nun gayretinden bahsedildikten sonra, kendisi de Karşlı olan yazarın KIRZIOĞLU'nun araştırmacı kimliği, insani özellikleri ekseninde kaleme aldığı anılar yer almaktadır. Ayrıca, daha sonraki yıllarda ve KIRZIOĞLU'nun izinde bu etkinliğin yapılabilmesi için alınan kararlar, bu süreçte yaşananlar ve etkinliğe dair bilgiler anlatılmıştır.

"Bir Fahrettin Kırzioğlu Hatırası" (s. 417-421) başlığını taşıyan ve Prof. Dr. Nurullah GENÇ tarafından kaleme alınan yazı, yazarın lise öğrencisiyken KIRZIOĞLU ile olan anısını içermektedir. Buna göre yazar, 18 Mart Çanakkale Zaferi için düzenlenecek etkinlikte şiir okuması için görevlendirildikten sonra, törende okuyacağı şiiri kendisi yazar. Törenden sonra KIRZIOĞLU, okuduğu şiirden ötürü kendisini tebrik eder ve ondan bir Çanakkale destanı yazmasını isteyerek yazarı üniversitedeki odasına davet eder. Yazar, bu davete icabet ederek KIRZIOĞLU'nu üniversitede ziyaret eder, KIRZIOĞLU'nun ağızından Çanakkale Zaferi ile ilgili birçok yeni bilgi edinir. Ayrıca yazar, KIRZIOĞLU'nun isteği sonucu "Her Şey Gül Oldu: Çanakkale" adlı eserini kaleme aldığını belirtir.

Prof. Dr. Ahmet Ali ASLAN tarafından yazılan; "Tecrübe Evimin Mimarı Hocam M. Fahrettin Kırzioğlu" (s. 423-426) başlıklı yazıda, yazarın doktora öğrencisiyken hocasının isteğiyle Terekemeler ve fıkralarıyla ilgili bilgi almak için KIRZIOĞLU'nun yanına gitmesi ve bu ziyarette KIRZIOĞLU'nun kendisine anlattığı fıkralara yer verilmiştir. Yazar, KIRZIOĞLU'ndan öğrendikleriyle kendisinin halk bilimi alanında birçok konuda tecrübe kazandığını, KIRZIOĞLU gibi vatansever, milliyetçi bir bilim insanının bir daha kolay kolay yetişemeyeceğini vurgulamış, zor durumda kaldığında KIRZIOĞLU'nun tecrübeli hayatının izlerini sürdürdüğünü belirtmiştir.

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU tarafından kaleme alınan; "Prof. Dr. Mehmet Fahrettin Kırzioğlu'nun Hayatından İlgi Çekici İzler" (s. 427-438) adlı yazı, KIRZIOĞLU'nun hayatının çeşitli dönemleriyle ilgili yaşanmışlıklar hakkındadır. Yazıda, yazarın KIRZIOĞLU ile tanışması ve başta âşık şölenleri olmak üzere, birlikte buldukları çeşitli ortamlara dair hatıralar anlatılmıştır. KIRZIOĞLU'nun hayatıyla ilgili kesitler; "Âşıklar Şenliği Seçici Kurul

Üyeliği” (s. 427), “Envâr-ı Şarkiyeye’nin Kuruluşunun 101. Yılı Şerefine Düzenlenen Âşıklar Şenliği” (s. 428-429), Kurtuluş Günü Âşıklar Şenliği: 1979” (s. 429-430), “Prof. Dr. Kırzioğlu’nun Yazılarını Tashih Etmesi” (s. 430-431), “Dr. Kırzioğlu’nun Bildiri Sunma Tekniği” (s. 431-433), “Hocanın Uzun Adlı Makaleleri” (s. 433), “Celâlî Baba Türbesi’ni Ziyaret” (s. 433-434), “Celâl Baba” (s. 434-435), “Prof. Kırzioğlu’nun Kh Harfleri” (s. 435), “Kısa Süreli Bir Macera: Siyaset” (s. 435), “Cadde Adı” (s. 435), “Soyadı Konusu” (s. 435-437) ve “Takma Adları” (s. 437-438) başlıkları altında verilmiştir.

Dr. Mehmet BİLGİN tarafından yazılan; “Fahrettin Kırzioğlu ile Tanışmam ve Beni Etkileyen Yönleri” (s. 439-448) başlıklı yazıda, yazarın KIRZIOĞLU’nun Kars hakkındaki yazılarından hareketle onun diğer yazılarını da dikkatle takip edişi, bu süreçte öğrendikleri ve KIRZIOĞLU’nun yazar üzerindeki etkileri hakkında bilgi verilmiştir. Yazıda Bilgin’in 1975 yılında Ankara’da *Üniversiteliler Kültür Derneğinde* KIRZIOĞLU ile tanışması, KIRZIOĞLU’nun donanımı ve bilgisiyle yazar üzerinde bıraktığı etkiden bahsedilmiştir. Yazar, iyi bir tarihçinin sahip olması gereken özellikleri anlatırken bu özelliklerin çoğuna Fahrettin KIRZIOĞLU’nun sahip olduğunu ve onun zamanının çok ilerisinde bir şahsiyet olduğunu vurgulamıştır. BİLGİN, KIRZIOĞLU’nun eserlerini okuyarak, farklı zamanlardaki karşılaşmalarında onu dinleyerek daha önce duymadığı birçok konu hakkında bilgi edindiğini, KIRZIOĞLU’nun yeterince anlayamayan bir bilim insanı olduğunu belirtmiştir.

Prof. Dr. Ali KURT’un kaleme aldığı; “Kırzioğlu’ndan Anılar” (s. 449-454) başlıklı yazı, yazarın KIRZIOĞLU ile genelde Erzurum’da gerçekleşen anılarını içermektedir. Yazar, KIRZIOĞLU’nun çok yönlü bir şahsiyet olmasından ötürü onun hakkında herhangi bir konuda bir şeyler yazmanın kolay olmadığını belirterek KIRZIOĞLU’nun hayatının çeşitli dönemlerine dair bilgiler vermiştir. KIRZIOĞLU’nun yazılarında dikkat çektiği konular, özellikle doğru kullanılmasına özen gösterdiği adlandırmalar, bilim insanı kimliği ve uzmanlık alanlarına dair bilgiler de yazının içeriğinde yer almaktadır.

Timsal KARABEKİR’in yazdığı; “Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu Hocam ile Hatıralarım” (s. 455-456) başlıklı yazıda, Karabekir’in ve KIRZIOĞLU’nun eşleriyle birlikte ailece çıktıkları Doğu ve Güneydoğu Anadolu gezisine dair anılara yer verilmiştir. Buna göre gezide Kars, Iğdır, Ahlat ve Siirt yöreleri ziyaret edilmiştir. Yazar, gezi sırasında KIRZIOĞLU’ndan birçok şey öğrendiğini, KIRZIOĞLU’nun bilim insanı kimliğiyle Kars’ın yetiştirdiği çok değerli bir bilim insanı olduğunu vurgulamıştır.

“Kırzioğulları Denince Hatırladıklarım” adını taşıyan ve Naci ELMALI tarafından kaleme alınan yazıda, önce KIRZIOĞLU’nun her ne kadar Kars için çok değerli bir şahsiyet, Karşılı bir bilim insanı olsa da Erzurum için de büyük bir değer olduğu, onun Erzurum’u da çok sevdiği vurgulanmıştır. Daha sonra KIRZIOĞLU’nun “Erzurum’un Mustafa Kemal Paşa’ya Kazandırdığı Sekiz Sıfat” (s. 458) başlıklı yazısına yer verilmiştir. Yazının devamında ise “Abdürrahim Şerif Baygu ile Fahrettin Kırzioğlu Arasında Yaşanmış Bir Polemik” (s. 461-462), “Kırzioğlu ile ‘Erzurumlu Ketencizâde Mehmet Rüştü Efendi’ Adlı Kitabımızla İlgili Hatıralarım” (s. 462), “Gelelim Kırzioğlu Hoca ile Karşılaştığımız Âna” (s. 463-464) ve “Kırzioğlu’nun ‘Ketencizade’ Kitabından Esirgedikleriyle İlgili de Bir Hatıramız Var” (s. 464-465) başlıkları altında KIRZIOĞLU’na dair bilgilere, anılara yer verilmiştir.

Ülkü ÖNAL tarafından yazılan; “Benim Tanıdığım Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu Hocam” (s. 467-471) başlıklı yazı, KIRZIOĞLU’nun yazdıkları ve anlattıklarıyla yazar üzerinde bıraktığı büyük bilim insanı etkisini konu almakta, yazar kendi penceresinden KIRZIOĞLU’nu

anlatmaktadır. Söz konusu yazıda, yazarın KIRZIOĞLU ile mektuplaşmaları, Ankara'daki görüşmeleri, çeşitli konularda bilgi almak istediğinde KIRZIOĞLU'nun yardım ve destekleri belirtilmiş, KIRZIOĞLU'nun eşsiz bir Türkolog olduğu dile getirilmiştir.

Avukat Emin AZERİ tarafından yazılan; “Hatıralarımda Ardahan’da Yaptığımız Anma Programları ve Kırzioğlu” (s. 473-476) başlıklı yazı, “Millî Şûrâ Hükûmetinin 71. Yıl Dönümü Anma Programı” (s. 474) ve “Selçukluların ‘Kol Zaferi’ni Anma Programları” (s. 474-476) başlıkları ile belirtilen anma törenleri ve KIRZIOĞLU'nun bu törenler için yaptıkları; önerileri, fikirleri, elinde bulunan belgeleri paylaşması hakkındadır. Söz konusu yazıda ayrıca KIRZIOĞLU'nun çalışmalarının önemi ve onun bilimsel çalışmalarında konuları ele alma biçimi üzerinde durulmuştur.

“Dayım Kırzioğlu ile Hatıralarım” (s. 477-482) başlığıyla yer alan Yıldırım ÖZTÜRKKAN'ın kaleme aldığı yazıda, yazarın KIRZIOĞLU ile Kars ve civarındaki ortak anılarına yer verilmiştir. Yazarın KIRZIOĞLU ile yakın akraba olması, tarih alanına ilgi duyması nedeniyle KIRZIOĞLU'nun eserlerini dikkatle takip edip okuması, KIRZIOĞLU'nun hayatının çeşitli dönemlerine ait farklı konulardaki anılar, KIRZIOĞLU'nun yazarın ailesine yaptığı ziyaretler ve KIRZIOĞLU'nun hayatından kesitler bu yazının içeriğinde yer almaktadır.

Budak KIRZIOĞLU'nun kaleme aldığı; “Amcam Fahrettin Kırzioğlu ve Birkaç Hatıra” (s. 483-487) başlıklı yazıda, Fahrettin KIRZIOĞLU ve doğum tarihine dair bazı kayıtlardan bahsedildikten sonra, “Niye Doğum Yeri Mamaş?” (s. 484), “Doğuş Dergisi” (s. 484-485), “‘Kars’ ve ‘Kars Yaylası’ Adlı Kitaplar” (s. 485-487) ve “Serhat Kültür Dergisinin Kırzioğlu Özel Sayısı” (s. 487) başlıkları altında KIRZIOĞLU'na dair anılara, hayatı ve eserleri hakkında çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

“Prof. Dr. Mehmet Fahrettin Kırzioğlu ile Dostluğum ve Kağızman” (s. 489-492) başlığını taşıyan Sait KÜÇÜK¹ imzalı yazı, yazarın KIRZIOĞLU ile 1970’li yıllarda tanışmaları ve daha sonraki süreçteki yakın ilişkileri hakkındadır. Yazıda Türk tarihi araştırmaları içinde başta Kars olmak üzere, Doğu Anadolu coğrafyası için KIRZIOĞLU'nun önemi üzerinde durularak 1940’lı yıllardan itibaren gitmeye başladığı Kağızman hakkındaki çalışmalarıyla ilçe üzerindeki emeklerinden bahsedilmiştir. Yazının sonunda KIRZIOĞLU'nun yazara gönderdiği 6 Şubat 2000 tarihli bir mektuba da yer verilmiştir.

Şener KAYA'nın yazdığı; “Tarih Öğretmenimiz Fahrettin Kırzioğlu” (s. 493-494) başlıklı yazıda, yazarın öğretmeni olan KIRZIOĞLU ile okul yıllarındaki bazı anılarına yer verilmiştir. Bu anılardan birinde Âşık Veysel'in Arifiye İlköğretim Okuluna gelişinden de bahsedilmiştir. Yazar, KIRZIOĞLU ile öğretmen-öğrenci ilişkisi yanı sıra zaman içinde gerçekleşen İstanbul'daki görüşmelerinden de bahsetmiş, yazının sonuna Âşık Veysel ve KIRZIOĞLU'nun öğrencilerle çektilmiş bir fotoğrafını eklemiştir.

Selahattin DÜNDAR tarafından kaleme alınan; “Dost Büyüğüm Fahrettin Kırzioğlu” (s. 495-498) başlıklı yazıda, DÜNDAR'ın KIRZIOĞLU ile *Türk Folklor Araştırmaları Kurumunda* tanışmaları ve devamında KIRZIOĞLU ile çeşitli etkinliklerde görüşmeleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca KIRZIOĞLU'nun katıldığı toplantılardaki faaliyetleri, KIRZIOĞLU'ndan dinlediği çeşitli olaylar, KIRZIOĞLU'nun kişilik özelliklerine dair notlar, Kars ve civarı hakkında yazdığı eserlerin adları ve yayın tarihleri, onun Kars için önemi ve son olarak KIRZIOĞLU'nun Dede Korkut büstünün açılış törenine katılmasına dair bilgiye yer verilmiştir.

¹ Sait Küçük, “Sadık Miskîni” ve “Âşık Miskîni” mahlaslarıyla şiirler de yazmaktadır.

Hanifi IŞIK tarafından yazılan; “Kırzioğlu ve Kars’ta Dede Korkut Büstünün Açılışına Dair Hatıralarım” (s. 499-501) başlıklı yazıda, Işık’ın görev yaptığı yıllarda yaptırılan Dede Korkut büstünün açılış törenine katılan KIRZIOĞLU’na dair anılara yer verilmiştir. Yazarın KIRZIOĞLU ile tanışması, Dede Korkut büstünü *Halk Eğitim Merkezinin* arka bahçesine diktirme düşüncesini KIRZIOĞLU’na açması, KIRZIOĞLU’nun bu düşüncüyü desteklemesi, söz konusu açılışa katılması, yazarın bu süreçten sonra KIRZIOĞLU ile görüşmelerinin devam etmesi ve KIRZIOĞLU ile olan birtakım anıları dile getirilmiştir. Ayrıca bu yazıda, söz konusu açılışa dair bir fotoğraf da mevcuttur.

Eserin üçüncü ve son bölümü “Söyleşiler” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde KIRZIOĞLU ile yapılan 2 söyleşiye yer verilmiştir.

Söz konusu söyleşilerden biri, Şahver KARASÜLEYMANOĞLU tarafından yapılmıştır. “Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu ile Söyleşi” (s. 505-512) başlığını taşıyan bu yazının başında kısaca KIRZIOĞLU’nun vefatı ve cenaze törenine değinildikten sonra, yazarın 2 Temmuz 1997’de Ankara’da hastanede KIRZIOĞLU ile tanışması, kendisiyle bir söyleşi yapmak üzere anlaşması ve ertesi gün söz konusu söyleşiyi gerçekleştirmeleri anlatılmış ve bu söyleşiye yer verilmiştir. Söyleşide, KIRZIOĞLU’nun kısa öz geçmişi, KIRZIOĞLU’nun tarihçiliği ve çalışma alanları, KIRZIOĞLU’nun Artvin’le ilgili çalışmaları, Artvin hakkında diğer araştırmacıların çalışmaları, kendisiyle benzer konuları inceleyen araştırmacıların çalışmaları ve KIRZIOĞLU ile yazarın ortak tanıdıklarına dair konular ele alınmıştır.

Recep KOÇAK tarafından yazılan; “Prof. Kırzioğlu ile Can Azerbaycan’ın Renkli Tarihi Üzerine Bir Sohbet” (s. 513-518) başlıklı söyleşide ise Azerbaycan’ın bugününün anlaşılabilmesi, geleceğinin sağlıklı bir şekilde tasarlanabilmesi için geçmişinin çok iyi bilinmesinin önemine, bu bilgilerin de KIRZIOĞLU’ndan alındığına değinilmiştir. Yazının başında kısaca KIRZIOĞLU’nun öz geçmişine yer verilerek söyleşinin içeriğine geçilmiştir. Bu söyleşide Azerbaycan tarihinde yer eden olaylar, Müslümanların Azerbaycan’a ilk gelişleri, Anadolu’da Azerbaycan izleri, Kafkasların Türklerin kontrolünden çıkması, Rusların Ermenilerle ilgili politikaları, Osmanlı Devleti ve Azerbaycan ilişkileri, Azerbaycan’ın bölge için önemi, Kafkaslardaki olası gelişmeler yer almaktadır.

Eserde belirtilen ana bölümler dışında “Yazarlar” (s. 519-536) başlığı altında, bu armağan kitabına katkıda bulunan yazarların öz geçmişlerine yer verilmiştir.

Kitabın sonuna ise “Fotoğraflar” (s. 537-552) başlığıyla KIRZIOĞLU’nun hayatının çeşitli dönemlerine ait fotoğrafları konulmuştur.

Kars’ın yetiştirdiği en büyük bilim ve kültür insanlarından biri olan Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU’nu anmak ve anlamak üzere hazırlanan bu armağan kitabın yayımlanması oldukça önemlidir. Ancak KIRZIOĞLU’na dair bilgiler şüphesiz bu eserde dile getirilenlerle sınırlı değildir. KIRZIOĞLU’nu daha iyi anlamak ve layığıyla anmak için Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ’ın bu armağan kitaptaki yazısının sonunda yer alan “Öneriler” (s. 408-409) başlığı altındaki maddelerin ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Özelde Kars ve Doğu Anadolu; genelde ise Türkiye ve Türk Dünyası’nın övünç kaynağı olan Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU adına hazırlanan bu armağan kitabın yayımlanmasına öncülük eden değerli insanlara, yazılarıyla bu esere katkıda bulunan yazarlara KIRZIOĞLU’nun bir hemşehrisi olarak çok teşekkür ederim.

